

LITERATURA

Nadané dítě

Franz J. Mönks, Irene H. Ypenburg

1. vydání

Grada Publishing: 2003

100 s.

ISBN 80-247-0445-5

Nadané dieťa, jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie

Laznibatová, J.

Iris

2001

412 s.

ŠKOLA DĚTEM dává šanci nadaným

(22. srpna 2003)

PRAHA (Korzo/Plus) - Občanské sdružení Škola dětem vzniklo z iniciativy rodičů, psychologů a pedagogických odborníků s cílem vybudovat základní školu, která bude vzdělávat a vychovávat nadané dívky a chlapce se speciálními vzdělávacími potřebami na základě jejich individuálních schopností a dovedností. A se zvláštním zřetelem k rozvoji jejich přirozené touhy po vědění, zkoumání a úspěchu ve společnosti. O novém sdružení tiskovou agenturu Korzo informoval Dr. Ing. Stanislav Svoboda, předseda sdružení Škola dětem

Česká republika stojí na prahu vstupu do Evropské unie. Velký evropský prostor bude představovat pro naše děti nejen široké příležitosti k uplatnění, ale nepochybně i obrovskou výzvu obstát v konkurenci jednotného pracovního trhu. Vzhledem k dynamice současného globálního ekonomického rozvoje je a bude kladen stále větší důraz na samostatné myšlení, kreativitu, adaptabilitu, mobilitu pracovníků - a to jak v oblasti soukromého podnikání, tak ve státní správě, vědě a výzkumu. Nová ekonomická realita bude vyžadovat vědce, manažery, experty, úředníky schopné se prosadit, prezentovat, diskutovat, oponovat, a to navíc v cizích jazycích: souhrnně řečeno, sociální kompetenci na mezinárodní úrovni.

Podle Dr. Svobody jsou základy těchto schopností a bazální sebedůvěry vytvářeny v raných letech školních docházky. Proto je nutné nutné rozpoznat nadané a talentované děti a vzdělávat je pomocí individuálních přístupů a programů. Podle psychologických poznatků je mimořádné nadání v určitém směru často provázeno nepoměrem k vývoji ostatních funkcí: nadprůměrně vyvinuté intelektuální schopnosti často doprovází pomalejší tempo zrání zejména motorických dovedností, či rychlý vývoj intelektu předbíhá rozvoj citový a socializační. Tyto nerovnoměrnosti, patrně zvláště v prvních letech školní docházky, umocňují potřebu speciálního vzdělávacího přístupu.

„Epidemiologické studie jasně prokazují, že každé šesté dítě trpí klinicky významnými příznaky nedozrálosti centrální nervové soustavy, tzv. specifickou vývojovou poruchou či lehkou mozkovou dysfunkcí. Velmi nadané děti, trpící nedozrálostí mimo-intelektových funkcí - např. nedozrálostí motoriky, následovanou dysgrafií apod. – tvoří zhruba třetinu této populace. To znamená, že do prvních tříd nastupuje asi 5000 dětí, které nestačí požadavkům běžné školy např. v nácviu písma, přestože jejich intelektové schopnosti jsou již na úrovni patnáctiletých!“ říká Dr. Ing. Stanislav Svoboda

Zatímco česká legislativa (např. Směrnice Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení; č.j.: 13710/2001-24) umožňuje dětem se speciálními vzdělávacími potřebami uplatňování individuálního přístupu a individuálního vzdělávacího programu, praxe, se kterou se rodiče setkávají v českých školách, je často odlišná. Běžná škola se k výše uvedeným problémům staví často odmítavě a specializovaná základní škola pro nadané děti se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice (na rozdíl od Slovenska) neexistuje. Proto chce Občanské sdružení Škola dětem (registrováno 14. 8. 2003; IČO 26637600) vznik takové speciální školy iniciovat.

Cíle:

připravovaná škola bude uplatňovat především:

- individuální a přátelský přístup
- důraz na rozvoj osobnosti a tvořivosti
- rovný přístup k děvčatům a chlapcům

Důležitou součástí vzdělávacího procesu bude:

- práce s informacemi, počítačovými technologiemi, internetem, tvořivá výuka jazyků
- podpora individuálního nadání v samostatných projektech žáků a pomoc při jejich uvádění do praxe
- úzká spolupráce se špičkovými odborníky
- zpětná vazba ze strany žáků a rodičů
- vytvoření skutečné komunity učitelů, žáků a rodičů na základě vzájemné úcty a spolupráce

Kontakt:

Dr. Ing. Stanislav Svoboda,
předseda sdružení Škola dětem
Tel: 737 246 044
E-mail: svoboda.st@seznam.cz

Internet
Advertising
System

ADRENALINE

Předškolní vzdělávání

Nadané děti (2)

PhDr. Eva Vondráková

Nadané děti většinou vývojově předběhnou své vrstevníky. Dříve se naučí mluvit, číst, psát, případně počítat. Tyto děti mají často problémy v přizpůsobení se mateřské škole.

K charakteristickým vlastnostem mimořádně nadaných dětí patří zvědavost a silná vnitřní motivace k činnosti, kterou si dítě samo zvolilo, touha po nezávislosti, menší potřeba spánku. Častá je i precitlivělost, obvykle provázená bouřlivými emočními reakcemi. Ty se projevují větší vzdorovitostí, která je častější u chlapců, nebo mohou zůstat navenek skryty, spíše u dívek, a projeví se záchvaty pláče v soukromí, uzavřeností, případně zdravotními potížemi (bolesti břicha apod.).

Některé nadané děti mají sklon k perfekcionismu a pokud jim něco nejde, nedokáží se vyrovnat s nedokonalostí svých výkonů. Rozpor mezi představou konečného výsledku a jejich neschopností jej dosáhnout je přivádí k zoufalství. Odmítají další pokusy, někdy propadají afektivním záchvatům.

Nadané dítě v MŠ

V anamnézách nadaných dětí se poměrně často objevují problémy v přizpůsobení se mateřské škole. Zejména tam, kde děti nemají možnost volby činností a jejich náročnosti, všechny děti jsou nuceny jít po obědě spát a nikdo nemá dost času odpovídat na jejich zvědavé otázky. Mimořádně nadané děti, které mají vyspělý slovník i zájmy a znalosti, málokdy najdou sobě podobného kamaráda. Svým vrstevníkům „utekly“ a ti jim nerozumí. Děti, které jsou na stejné vývojové úrovni, jsou zase starší a větší a „mrňouse“ mezi sebe nechtějí přijmout.

Podobné zkušenosti mají i rodiče, kteří kontaktovali Společnost pro talent a nadání (viz příběh Honzika). Rodiče, kteří posílají své dítě do mateřské školy, očekávají, že se tam dítě rozvine v oblasti rozumového poznání a sociálního přizpůsobení a že by se mu této příležitosti nedostalo, pokud by zůstalo doma (viz příběh Jirky). Chtějí také mít pocit, že jsou součástí dění ve školce, nikoli že jsou z něj vyloučení.

Peter Young a Colin Tyre se ve své knize „Nadaní nebo schopní?“ zabývají mimo jiné i posláním mateřské školy pro rozvoj nadání všech dětí. I těch, které jsou mimořádně nadané. Mezi požadavky autorů knihy převažují ty, které naše mateřské školy většinu splňují (v závorce jsou poznámky autorky článku):

Knižní novinka:

Františku, přestaň
autor: **Ondráček**
nakladatel: **ISV**
rok vydání: **2003**
rozsah: **170 stran**
vazba: **brožovaná**
ISBN: **80-86642-18-6**
cena: **215,- Kč**

3.6.2002

Máte už školní vzdělávací program?

24.5.2002

Plánujete podle Rámcového programu?

4.4.2002

Třídni vzdělávací program

25.3.2002

Nadané děti (1)

13.3.2002

Co je vlastně alternativní mateřská škola?

- Měla by mít kvalifikovaného a zkušeného ředitele/ředitelku s manažerskými dovednostmi a dobrými mezilidskými vztahy. Maximálně 12 dětí na jednoho kvalifikovaného učitele. Pomocníky učitele – nejméně jednoho na skupinu.
- Rodiče by měli být zastoupeni v řídicích orgánech mateřské školy. Rozpis návštěv rodičů. ((Přítomnost rodičů, s výjimkou zvykání si dítěte na mateřskou školu není všude běžná. I výše zmíněná účast v řídicích orgánech školy je významnější, než jsme zvyklí v našich podmínkách.)
- Měly by být stanoveny specifické vzdělávací, kulturní a socializační cíle, kterých by MŠ chtěla dosáhnout u každého ze svých žáků. (Pracovníci MŠ by měli znát každé dítě tak dobře, aby mohli, ve spolupráci s rodiči, připravit program odpovídající jeho vývojovým potřebám.)
- Kurikula pro rozvoj řečových dovedností, čtení, psaní, přírodopisu, matematiky, divadla, hudby, tělocviku a výtvarné výchovy. (Kurikula by měla počítat i s rozvojem dětí, které jsou v některé oblasti výrazně pokročilejší, než jejich vrstevníci).
- Hezké, bezpečné a čisté interiéry i okolní prostředí. Částečně kryté a částečně otevřené prostory pro hry a činnosti venku. Sociální zařízení přizpůsobené velikosti dětí. Dětské stolky a židličky, pracovní stoly a regály na vystavení dětských výtvarů a uskladnění potřebných věcí.
- Viditelně vystavený podnětový materiál, variabilní a kvalitní. Výstavka dětských písemných projevů, modelů, výkresů, vyřešených úloh apod. Pracovní atmosféra a činnost směřující k nějakému cíli.
- Kvalitní dialog mezi učitelem a dítětem a mezi dětmi navzájem. Děti se vyjadřují jasně a sebejistě. Naprostá absence násilí. Všem dětem je jasné, co dělají a proč to dělají. Pamatuje se na pomoc dítěti při zranění a stesku.
- Domácí mazlíčky anebo něco živého, co roste. (Domácí zvířátka nejen zvyšují atraktivnost školy pro děti, ale pomáhají v citovém rozvoji dětí a působí i terapeuticky.)
- Dostatek atraktivních volně přístupných knížek jako zdroje informací ze všech oblastí, včetně matematiky, hudby, vědy, výtvarného umění atd. Zařízení pro skupinové i individuální studium. (Pro děti, které umějí a chtějí už v předškolním věku číst, což je většina nadaných, je důležité, aby jim to bylo v mateřské škole dovoleno a aby měly nejen přístup ke knihám, ale i možnost výběru z pestré a jejich zájmům odpovídající nabídky. Potřebují také prostor, kde by si mohly v klidu číst, ale i psát, počítat apod., případně pracovat na vlastních nebo společných projektech.)

Trápení v MŠ?

Rodiče nadaných dětí očekávají přátelské a podnětné prostředí, kde se dítě bude všestranně rozvíjet pod vedením odborníků. Problémy vznikají tam, kde dochází k nesouladu vývojových potřeb dítěte s pedagogickým působením mateřské školy, jak někteří z rodičů uvádějí:

„S jinými dětmi se moc nebavil, ve školce se trápil. Jinak hodné dítě, ale s příliš vlastními názory, které si prosazoval značným řevem a trucovitostí.“

„V mateřské škole měl problémy. Nevyhovovalo mu dělat věci na povel a houfně.“

„Problémy měl i ve školce. Byla jsem několikrát upozorněna, „že je moc vepředu“. Víím, že když se nudí, dokáže být nesnesitelný. V případě, že se zabere do určité činnosti, která jej zaujme, jde však nuda stranou.“

„V mateřské škole s ním byly jen starosti. Paní ředitelka si stále stěžovala, že se nechce zapojovat do dětských her, že nechce s dětmi zpívat, že maluje samé stroje a ne kytičky, domečky a panáčky. Pochopení pro jeho zvláštnosti ale projevila jedna z učitelek, která se dokonce kvůli němu naučila morseovku a potom si spolu psali tajné zprávy. Odpustila mu i to, že si ani v 6 letech

neumí zavázat boty, že potřebuje pomoc při oblékání a že po běžném obědě ve školce má stopy po polévce i na zádech.“

„V zásadě mohu učitelky rozdělit do tří skupin: 1. Ty, které děti nezajímají. 2. Velmi ambiciózní, které se snaží děti hodně naučit, ale neberou ohled na jejich přání. 3. Oddané dětem, které chtějí uspokojit všechny jejich individuální potřeby, ale někdy nevědí jak.“

O programech rozvíjejících nadání dětí v mateřských školách si povíme příště.

Společnost pro talent a nadání

Honzík je mezi dětmi sám

První slova se mu povedla v sedmi měsících. Od osmi měsíců projevuje zájem o knížky. Fascinují ho písmenka a čísla. Museli jsme donekonečna číst. V deseti měsících mi vzal prst a snažil se mým prstem jako ukazovátkem ukazovat přesně na jednotlivá písmenka a vyžadoval, abych je četla jednotlivě. V osmnácti měsících uměl číst velkou abecedu, ve dvou letech malou abecedu a čísla do sta. Barvy uměl v 19 měsících. Byl schopen rozlišovat a pojmenovat barvy jako tělová, kávová, růžová, fialová, modrošedá, oranžová, hnědočervená apod.

Ve 26 měsících uměl počítat do desíti a složit patnáctidílné puzzle. V encyklopedii byl schopen pojmenovat vlajky všech států světa (pamatoval si pořadí, ve kterém jsou uvedeny). Asi 60 vlajek států poznal bezpečně kdekoli. V 27 měsících uměl počítat do sta. Na dovolené u moře začal sám od sebe zdravit hosty anglicky. Ve třech letech četl krátká slova a o měsíc později již všechno. Naučil se číst sám, poté co zjistil, že ve zpěvníku jsou slova pod notovou osnovou rozdělená pomlčkami a snadněji se vyslovují. Přečetl prostě celý zpěvník a potom začal rovnou číst celé odstavce pohádek.

V zoologické zahradě si čte latinská jména živočichů. Nejoblíbenější knihou posledních měsíců je atlas světa. Poté co zjistil, že k vlajkám nepatří jen názvy, ale také státy, které jsou na mapách, se ty mapy naučil. Zná všechny státy světa a až na několik výjimek i jejich hlavní města a jejich polohu na mapě světa. Když něco neví, jde si to sám najít do rejstříku, nebo do jiné knihy. Umí si to, co potřebuje, najít v obsahu a potom vyhledat příslušnou stránku a na ní tu informaci. Zná pořadí písmen v abecedě.

Jeho schopnosti se vyvíjejí vždy v určitých blocích, začne se zajímat o určité téma a to mu vydrží několik měsíců, během kterých se jím zabývá denně. Když téma vyčerpá, přestane ho zajímat. Postupně ale také něco zapomene. Je velmi systematický a důsledný. Například nyní má oblíbenou kazetu s písničkami. Učí se je zpívat, každou si postupně najde ve zpěvníku a zpívá ji současně s kazetou. Vždy důsledně až do konce nahrávky. Na druhou stranu, to co již bezpečně ovládá, má tendenci odbývat.

Jinak si však také normálně hraje s autíčky, staví z kostek apod. Projevuje se dětsky. Má rád pohádky Medvídek Pú, Pohádky o mašinkách, Křemílka a Vochoomůrku, Krtka, Ezopovy bajky. Co se týká ostatních povahových vlastností, řekla bych, že není příliš houževnatý při překonávání překážek. Nešlo mu například oblékání. Oblékal se nerad, nebavilo ho to a nešlo mu to, tak se prostě neoblékal. Když jsem ho umluvila, aby to alespoň zkusil, skončilo to vždy po dvou, třech pokusech výbuchem vzteku. Oblékat se jsem ho naučila jedině použitím nejrůznějších lstí, her a soutěží. A když se mu nechtělo, tak trvalo třeba hodinu, než vůbec začal. Dnes se již oblékat umí, ale stejně to dělá nerad a v situacích, kdy je třeba si pospíšet, mi nezbývá než ho obléknout. Motivuje ho však konkurence ostatních dětí.

Nerad poslouchá a nerad se podřizuje. Rád se směje a je veselý, všechno, co dělá, dělá s nadšením. Rád komunikuje s dospělými a má rád velkou společnost. Bohužel však zůstává mezi dětmi sám. S vrstevníky si nerozumí a pro ty, se kterými by si rozuměl, je příliš malý. Ve školce se mu proto nelíbilo.

Hledám MŠ pro Jirku

Pro svého syna hledám vhodnou aktivitu, kde by rozvinul své zájmy a znalosti. Je mu pět a půl roku, velice ho baví zeměpis (např. zná víc vlajek než já), příroda, vesmír, minerály a medicínské záležitosti. Mezi poznatky umí hledat souvislosti. Má trochu problémy v motorice, hlavně v koordinaci a v soustředění – zejména pokud ho daná věc nezajímá. Chováním se odlišuje od ostatních dětí, navíc je také astmatik s častou nemocností, takže zatím soustavně nenavštěvoval MŠ déle než jeden měsíc. Všimla jsem si, že má problémy v běžné komunikaci s dětmi. Spíše si rozumí s těmi, které jsou asi o dva roky starší, ale zde se projevuje jeho nedostatek, že neumí číst a psát. Navíc ho také ruší hluk, který děti běžně dělají – napomíná je.

ŠKOLSTVÍ: Jak vidí vzdělávání nadaných odborníci

Eva Vondráková

(Reakce na článek Jany Blažkové "Nadané děti dostanou vlastní školu", MF Dnes, 27.8.2003)

David Svoboda je v místě, kde žije, jedním z mála, v celé ČR, natož pak v celém světě jedním z mnoha mimořádně nadaných dětí. Protože se však statisticky vzato vyskytují poměrně vzácně, navíc mnohé nepoznány, takže nepočítány mezi nadané, může se někomu zdát, že jich je tak málo, že nestojí zato se jimi zabývat. Obecně o nich ví velmi málo nejen veřejnost, ale i odborníci, třeba i špičkoví (na jiná témata). Těch, kteří by měli solidní znalosti z oblasti péče o nadané, je u nás jak šafránu. Není divu - vzdělávání v tomto směru v ČR prakticky neexistuje, a to ani v přípravě učitelů a psychologů, pracujících ve školství. Mají-li se pak tito odborníci podílet na výchově a vzdělávání mimořádně nadaného dítěte, mohou sice postupovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, přesto však spíše intuitivně než odborně. To ale veřejnost (ani ta odborná) neví, a tak se stává, že jsou publikovaná vyjádření brána v potaz při řešení konkrétních případů.

Podle léta shromažďovaných informací, které poskytují četná zahraniční odborná pracoviště, zabývající se nadanými (a které jsou často v rozporu s tím, co je uváděno v našich sdělovacích prostředcích), neexistuje ve zmíněných zemích jednotný přístup ke vzdělávání nadaných. Naopak je mnoho variant, které mohou být v jedné a téže zemi i zcela protichůdné. Mezi nimi jsou i školy pro mimořádně nadané děti a jsou zřizovány další. Pozitivně je zahraničními odborníky hodnocena i Škola pro mimořádně nadané děti v Bratislavě.

Stejně tak se jiné školy snaží přistupovat kvalifikovaně ke vzdělávání nadaných v hlavním proudu škol. Ono "buď a nebo", kterým ztrácíme čas a energii my, mají už dávno za sebou a ušetřené síly věnují co nejzodpovědnější péči o rozvoj talentů (jak špičkových, tak těch, které se snaží nalézt v každém dítěti). Zkušenosti ukazují, že důsledkem je zvýšená kvalita vzdělávání pro všechny.

Shodou okolností jsem se během prázdnin setkala s mimořádně nadaným sedmiletým chlapcem, který žije v USA.. Podrobná zpráva z Centra pro nadané v Denveru hodnotí celkovou úroveň vývoje dítěte i jeho osobnost a navrhuje detailní postup pro jeho další výchovu a vzdělávání. Rodičům bylo doporučeno zvolit jednu ze dvou nejlepších škol pro mimořádně nadané děti v USA. Jednotlivá doporučení byla na naše poměry poněkud netradiční, avšak realizovatelná (myšleno: v silách některých našich vhodně zvolených odborníků) - pokud bychom ovšem nehleděli na stávající nabídku a legislativu. Rodina zvažovala i přestěhování do Prahy, odkud pochází matka dítěte, nakonec se však rozhodli změnit bydliště (kvůli co nejlepšímu vzdělání pro své děti) "jen" v rámci USA. Během krátkého setkání působilo dítě jako dobře sociálně přizpůsobené, inteligentní a motivované k poznávání. Podobných dětí jsem rámci své činnosti (Kluby rodičů nadaných dětí, odborné semináře, poradenství)

potkala víc. Rodiče se na Společnost pro talent a nadání obrátili bohužel většinou proto, že jejich děti během svého vzdělávání narážely na zbytečné problémy. Mnohé byly způsobeny zpožděním vývoje našeho vzdělávacího systému nejen za zeměmi EU a USA, ale i za postkomunistickými státy, zejména za Maďarskem.

Téma "nadané děti" je velmi široké a ve světě jsou mu věnovány nejen kurzy, ale někde i celé katedry a výzkumná pracoviště. Žádným dětem by neměla být upírána možnost plného rozvoje jejich potenciálu. Tedy ani těm, které by mohly v budoucnu vyniknout a třeba být pro svět přínosem. Na vzdělávání a výchovu nadaných mohou být různé názory. Neexistuje univerzální typ nadaného jedince, ani jediný a nejlepší způsob jeho vzdělávání. Ti, kteří o něm chtějí nebo musejí rozhodovat, by si měli opatřit co nejvíce seriózních informací, aby se mohli rozhodovat kvalifikovaně. Kvalita vzdělávání má dalekosáhlé důsledky pro společnost (a pro každého nás, byť by třeba sám neměl ani děti, ani vzdělání). To, že "dobrá škola ušetří peníze za kriminál, špitál a chudobinec", platí pořád. Člověk snad nebyl vybaven tak složitým zařízením jako je mozek zcela nadarmo. Zkusme jej trochu více používat. S citem pro děti - i pro ty nadané.

PhDr. Eva Vondráková,
předsedkyně Společnosti pro talent a nadání - ECHA
vondrakova@mistral.cz

pozn.:

Společnost pro talent a nadání je pobočkou mezinárodní společnosti ECHA (European Council for High Ability), která je poradcem Rady Evropy pro vzdělávání nadaných

článek ve zkrácené formě vyšel v MfD

Nadané děti (1)

PhDr. Eva Vondráková

V posledních několika desetiletích se v evropském školství věnuje zvýšená pozornost vzdělávání a výchově nadaných dětí. Jaké jsou jejich projevy a potřeby?

Ve všech ekonomicky vyspělých zemích světa existují nějaké formy péče o nadané, které jsou i legislativně zakotveny a finančně zabezpečeny. Jsou k dispozici víceúčelová centra nebo alespoň poradny, specializované na nadanou populaci. Učitelé mají možnost vzdělávat se pro práci s nadanými žáky, rodiče a děti se mohou se svými problémy obrátit na odborníky.

Společnost pro talent a nadání

V ČR se systém péče o nadané připravuje. Společnost pro talent a nadání je pobočkou mezinárodní společnosti ECHA. Organizuje odborné semináře pro učitele a psychology, Klub rodičů nadaných dětí, přednášky pro učitele, pro rodiče a spolupracuje na přípravě systému péče o nadané a na jeho realizaci.

Projevy a potřeby nadaných dětí a zkušenosti s jejich výchovou jsou v mnoha ohledech v různých zemích podobné. Velmi záleží na informovanosti vychovatelů, zda se totéž dítě bude radostně a úspěšně rozvíjet, nebo zda bude svému okolí působit problémy. Existují i mimořádně nadané děti navenek přizpůsobené a stres, který zažívají v případě výchovy, neodpovídající jejich vývojovým potřebám, se projeví zhoršením zdravotního stavu. Problémy s přizpůsobením se mateřské škole jsou u těchto dětí poměrně časté. Jsou známy z odborné literatury stejně jako ze zkušeností rodičů, kteří kontaktovali Společnost pro talent a nadání. Na tom, jak bude dítě uvedeno do světa vzdělávání, záleží jeho budoucí zájem o studium i pozdější úspěšnost.

Zájem o nadané

Proč se věnuje nadaným pozornost? Důvody jsou ekonomické i etické. Prof. Joan Freemanová, psychologka zabývající se výzkumem nadání a zakladatelka společnosti ECHA, uvádí ve své knize

Gifted Children Grown Up (London, 2001) dva hlavní důvody, proč pomáhat nadaným dětem realizovat jejich potenciál:

- individuální: Každá lidská bytost by měla mít možnost dosáhnout plného rozvoje své osobnosti.
- celospolečenský: Ačkoli se nadání týká jednotlivců, je také „národním bohatstvím“, a budoucnost každé společnosti závisí na rozvoji potenciálu její mladé generace. Žádná společnost si nemůže dovolit jej promarnit.

Jako v každé zkoumané oblasti, i ve studiu talentu a nadání se postupuje od nápadných projevů ke skrytým souvislostem. Nejprve se věnovala pozornost výkonům a jejich měření. Se stoupajícím porozuměním problematice byl stále zřetelnější význam dalších činitelů, nacházejících se mimo oblast nadání. Tak byla např. jedna z konferencí ECHA zaměřena na mimointelektové faktory ovlivňující nadání, zejména na sociální a emocionální přizpůsobivost.

Nadání a jeho realizace

V současné době je jedním z preferovaných témat vztah nadání a jeho praktického uplatnění. Patří sem takzvaní underachievers, tedy nadaní, jejichž výkon nedosahuje kvality odpovídající potenciálu, kterým disponují. Předmětem výzkumu jsou také osobnosti „expertů“, tedy těch, kteří své nadání realizovali v plné míře.

Na základě získaných poznatků se pozornost odborníků postupně přesouvá ke stále nižším věkovým kategoriím. Ukazuje se, že má-li člověk dosáhnout co nejuplněnějšího rozvoje svého potenciálu, potřebuje vhodné podmínky už od nejútlejšího věku. Už v něm si totiž buduje „základnu“, ke svému pozdějšímu rozvoji, zejména intelektovému, a vytváří si „nástroje myšlení“, jakými jsou slovní zásoba a myšlenkové dovednosti. V podnětném a přátelském prostředí získává radost z poznávání a motivaci k osobnímu růstu. Do centra pozornosti se tak dostává péče rodiny a předškolních zařízení.

Podmínky, které jsou nezbytné pro pozdější dosažení mimořádné úrovně činnosti v určité oblasti, uvádí Harald Wagner (Complementary Approaches to Talent Development, in: Actualizing Talent). V zájmu plného rozvoje potenciálu a jeho pozdějšího uplatnění je důležité,

- aby dítě mělo příležitost objevit a vyzkoušet si, pro co má předpoklady,
- aby bylo trvale vysoce motivováno ke kvalitnímu výkonu,
- aby mu jeho prostředí (rodiče, učitelé, trenéři, konzultanti) poskytlo optimální podporu a vzdělání,
- aby bylo chváleno za to, co dokázalo.

Nedostatečně využitý a trénovaný potenciál může ztrácet na kvalitě nebo dokonce úplně zaniknout, jak je známo např. z rozvoje řeči („vlčí děti“). Zdá se, že pro některé oblasti nadání (gymnastika, balet, hra na hudební nástroje, šachy) existují „kritická období vývoje“, kdy učení probíhá nejnepříjemněji. Začíná-li trénink v jakékoli oblasti až po tomto období, je možnost dosažení úrovně plně odpovídající původnímu potenciálu nepravděpodobná, i kdyby ostatní podmínky výuky byly co nejlepší. Proto je důležité, aby potenciál dítěte byl objeven a rozvíjen tak brzy a tak systematicky, jak je to možné. To znamená poskytnout dítěti příležitosti získat znalosti, vybudovat si dovednosti a vytvořit si vztah ke specifickým oblastem tak brzy a do takové míry, jak bude zapotřebí.

Znaky nadaných

V „Educating the Very Able“, Joan Freemanová uvádí, čím se vyznačují velmi nadaní žáci. Mnohé tyto projevy můžeme pozorovat už u předškolních dětí.

1. Paměť a znalosti – vynikající paměť a používání informací.

2. Sebeřízení – sami vědí nejlépe, jak se učit a jsou schopni si sami své učení kontrolovat.
3. Rychlost myšlení – mohou strávit více času plánováním, ale potom se rychleji rozhodují.
4. Zpracování problémů – doplní si informace, zjistí, co je a co není důležité a rychleji se doberou k podstatě věci.
5. Pružnost – i když je jejich myšlení obvykle systematictější než myšlení ostatních dětí, jsou schopni si uvědomovat a přijmout i jiný možný způsob učení a řešení problémů.
6. Dávají přednost složitosti – mají tendenci dělat hry a úkoly složitějšími, aby byly zajímavější.
7. Od raného věku mají mimořádnou schopnost záměrného a dlouhodobého soustředění.
8. Časná symbolická aktivita – velmi brzy se naučí mluvit, číst a psát.

Ellen Winner (manželka u nás populárního a často citovaného Howarda Gardnera, autora knihy Dimenze myšlení) uvádí tři atypické charakteristiky (mimořádně) nadaných dětí (E. Winner: Gifted Children – Myths and Reality).

1. Předčasnost. První kroky ve zvládnání určité oblasti činí dříve, než je běžné.
2. Trvání na vlastním tempu a postupu. Učí se rychleji (a také jiným způsobem) než průměrné nebo i chytré děti. Potřebují minimální pomoc dospělých, většinou se učí samy. Objevují, ke kterým docházejí ve svých oblastech zájmů, je uvádějí v nadšení a motivují k dalším krokům. Nezávisle objevují pravidla a zákonitosti dané oblasti a tvoří nové svérázné způsoby řešení problémů. Znamená to, že jsou tvořivé.
3. Mimořádná vnitřní motivace. Zarputile usilují o zvládnutí dané oblasti („zakousnou„ se do problému). Projevují intenzivní a neutuchající zájem a maximální schopnost soustředění, jsou „posedlé„ svým úsilím zvládnout problém.

Definice nadání

Prof. Joan Freemanová uvádí v jedné ze svých nejvýznamnějších publikací, nazvané Vzdělávání vysoce nadaných, současné mezinárodní výzkumy (Joan Freeman: Educating the Very Able, Ofsted 1998, Londýn), tuto definici nadání:

„Vysoce nadaní jsou zde definováni jako ti, kteří buď vykazují mimořádně vysokou úroveň své činnosti, ať už v celém spektru nebo v omezené oblasti, nebo ti, jejichž potenciál ještě nebyl pomocí testů ani experty rozpoznán. Je rozdíl mezi zjevným nadáním dětí, nebo adolescentů a dospělých. Nadání dětí je obvykle vnímáno jako rychlejší vývoj v porovnání s jejich vrstevníky, nadání dospělých je spatřováno ve vysoké úrovni činnosti, založené na mnohaleté usilovné práci ve zvolené oblasti.

Nadání se může týkat současně více oblastí, např. intelektu, umění, tvořivosti, pohybových a sociálních dovedností, nebo může být omezeno na jednu či dvě z nich. Ale potenciál, ať už je jakýkoli, se může rozvinout do mimořádně vysoké úrovně činnosti pouze v podmínkách poskytujících přiměřené vybavení a psychologické příležitosti k učení.

Diskuze o přesných definicích a identifikaci takových dětí probíhají už téměř celé století a budou bezpochyby pokračovat. Pro vzdělávání je však produktivnější (a vědecktější) posuzovat úspěšnost z hlediska dynamických interakcí mezi jedincem a vzdělávacími příležitostmi, kterých se mu v životě dostalo. Děti, které mají potenciál pro mimořádně vysokou úroveň činnosti, mohou potřebovat takové vzdělávací podmínky, jaké nespécializované školy nabídnout nemohou..,